

TA'LIM MUASSASALARIDA MEHNATNI XAVFSIZ TASHKIL ETISH.

*NamDPI. Aniq fanlar kafedrasi
dotsenti Sh.S.Xudayqulov.
Texnologik ta'lim yo'nalishi
talabasi M.X.Mamajanov.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim muassalari o'quv ustaxonalarida olib boriladigan mashg'ulotlarda xavfsiz mehnatni tashkil etish, o'quvchilar salomatligi ta'sir ko'rsatuvchi omillarni kamaytirish, mikroiklim sharoitlarini yaxshilash kabi muammolar hal etishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: mehnat muxofazasi, ustaxona, texnologik jarayonlar, tajriba uskunalar, mehanik, intellektual energiyalar.

Аннотация: Данная статья направлена на решение таких задач, как организация безопасного труда, снижение факторов, влияющих на здоровье обучающихся, улучшение микроклиматических условий в учебных мастерских образовательных учреждений.

Ключевые слова: охрана труда, цех, технологические процессы, экспериментальное оборудование, механическая, интеллектуальная энергия.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi 60-sonli Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 2 iyundagi "Aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish sohasida mutaxassislar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 3030-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 9 sentyabrdagi 754-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 26 avgustdagi 515-sonli qarori hamda mazkur sohaga tegishli boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu maqola muayyan darajada xizmat qiladi. Chunki, unda belgilangan vazifalarni talabalar tomonidan amaliy va tajriba mashg'ulot vaqtida o'rganadilar hamda tahlil qiladilar.

Bugungi kunda xavfsiz mehnatni ta'minlash masalalari eng dolzarb muammolardan hisoblanadi. Chunki texnosferalarda ishlab chiqarish jarayoni buzilishi, ishlovchilar uchun sanitariya va gigiena me'yor va qoidalar asosida ish joylari yaratilmasligi, muhit rivojlanishdagi noxush vaziyatlarning murakkablashuvi, insoniyat hayotiga xavf-xatar soluvchi holatlarning ro'y berishi, turli zaharli va zararli moddalar va vositalar ko'plab xavflarni yuzaga keltirishi mehnat unumdorligiga o'zini sezilarli salbiy ta'sirini ko'rsatadi.

Shunday ekan ishlab chiqarish korxonalarida va ta'lim muassasalaridagi o'quv ustaxonalar va laboratoriya xonalarida o'tkaziladigan mashg'ulotlarni xavfsiz va

samarali tashkil etishda sanitariya va gigiena me'yor va qoidalar asosida ish joylari yaratish mexnat samarasini oshirishga xizmat qiladi.

Ta'lim muassalari mashg'ulotlarda (texnologik jarayonlar, tajriba uskunalariga xizmat ko'rsatishda mehnat xavfsizligini taminlash). Hayotiy jarayonda insonni mikroiklim va uning tashkil etuvchilari bilan o'zaro ta'siri YU.N. Kurjakovskiyning «Hayot faqat moddalar, energiyalar va informasiyalar oqimlarini tirik tana orqali harakati jarayonida mavjud bo'la olmaydi» degan hayotni saqlash qonuniga mos holda elementlar orasidagi moddalar massasining, barcha turdagi energiyalar va informasiyalarning oqimlari sistemasiga asoslangan.

Hayotni saqlash qonunidagi oqimlar insonga o'zini oziq-ovqatga, suvga, havoga, quyosh energiyasiga, o'rab turgan muhit haqidagi informasiyalarga bo'lgan ehtiyojlarini qanoatlantirishi uchun kerak. Shu bilan bir vaqtda inson hayotiy fazasida o'zidan ongli faoliyati bilan aloqador (mehaniq, intellektual energiyalar), bioliogik jarayon chiqimlari ko'rinishidagi ma'lum massadagi moddalar oqimini, issiqlik energiya va boshqa energiya oqimini ajratadi. Moddalar va energiyalar oqimi almashinuvi inson ishtirok etmaydigan jarayonlar uchun ham xarakterlidir. Tabiiy muhit bizning planetamizga quyosh energiyasi oqimi kirib kelishini ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida biosferada o'simlik va hayvonlar oqimini, moddalar (havo, suv) adiabatik oqimini, har xil energiyalar oqimini, jumladan favqulodda holatlarda tabiiy muhitdagi energiyalar oqimini ro'yobga keltiradi.

Organizmdagi fiziologik jarayonlarni meyo'rida borishi uchun atrof-muhit ajralib chiqayotgan issiqlikni o'ziga qabul qilish xususiyatiga ega bo'lishi kerak. Organizm ajratib chiqayotgan issiqlik miqdori va atrof-muhitning sovo'tish xususiyatiga mos tushishi uning nufuzini belgilaydi. Agar kishi yuqori ish unumdorligiga erishgan holatda ham yaxshi kayfiyati ta'minlansa, bunday mikroiklim sharoit konfort-ya'ni eng qo'lay sharoit hisoblanadi. Ma'lumki, kishi organizmi termoregulyatsiya, ya'ni o'z haroratini boshqara bilish xususiyatiga ega. Bu asosan quyidagi uch xil yul bilan amalga oshiriladi: bioximik, qon aylanish intensivligining o'zgarishi va terlash.

Bioximik termoregulyatsiya organizmda kechadigan jarayonlarning jadalligi o'zgarishi natijasida sodir bo'ladi. Qattiq sovuq yeganda mushaklarning titrashi organizmning issiqlik ajratib chiqarishini 150-200 Vt/s gacha oshirishi aniqlangan. Organizm qizib ketganda issiqlikni atrof-muhitga berishi ortadi. Bu teri qon tomirlarining kengayishi va ularga qonning ko'p miqdorda oqib kelishi natijasida sodir bo'ladi va aksincha, organizm sovub ketganda teri qon tomirlarining torayishi ularga qonning kam oqib kelishi tufayli tashqi muhitga issiqlik berish kamayadi.

Kishi terlaganda, namlikning bug'lanishi natijasida, terining yuzalari issiqlikni yo'qotadi. Komfort sharoitda issiqlik uzatish miqdori issiqlik paydo bo'lish miqdoriga tengdir. Soddaroq qilib aytganda oranizm qancha issiq chiqarsa shuncha miqdordagi issiqlikni, tashqi muhitga beradi. Shuning uchun kishi organizmining harorati doimo 36,0-36,60S miqdorda saqlanadi. Agar issiqlik muvozanati buzilsa, kishi o'zini yomon his qiladi.

Masalan, agar issiqlik uzatish issiqlik ajratib chiqarishdan kam bo'lsa organizmda issiqlik yig'ilib u qizib ketadi. Yoki issiqlik uzatish, issiqlik ajratib chiqarishdan ko'p bo'lsa organizm sovib ketadi. Organizmning qizib yoki sovib ketishi, uning ish faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ish unumdorligini pasaytiradi, hamda kasallik yoki baxtsiz xodisalarga sabab bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki Ishlab chiqarish korxonolari va ta'lim muassasalari o'quv ustaxonalari, laboratoriya xonalarini tashkil etishda SanPIN talablari asosida tashkil etish va texnologik jixozlarni joylashtirish talablari asosida tashkil etish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Jumladan: O'quv ustaxonasini yetarli darajada maydoni ($70 \text{ M}^2 \div 90 \text{ M}^2$), O'quv ustaxonasini temperaturasi ($18^0 \div 20^0$), O'quv ustaxonasini yoritilishi (bir ish o'rniga $150 \div 200$ lyuks), O'quv ustaxonasini xavosi namligi, xavo xarakat tezligi meyorida bo'lishini ta'minlash ($40 \div 60\%$, $0.2 \div 0.3 \text{ m/s}$).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi 60-sonli Farmoni.

2. Xudoyqulov Shavkatbek Soyibjanovich. "Favqulodda vaziyatlar va aholi muhofazasi" 5640100-Hayotiy faoliyat xavfsizligi bakalavr yo'nalishi talabarlari uchun o'quv qo'llanma. Namangan 2022 y. 148 b.

3. Ta'lim muassasalari talabalariga texnogen tisdagi favqulotda vaziyatlar tasnifi va tavsifini o'rgatish. X.S.Soyibjanovich, M.M Xalimboy ogli. Journal of universal science research 1 (4), 162-170

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-sonli Qarori,

5. SH. SHodmonova, N.S. Mirsagatova, G.N. Ibragimova, M.T. Mirsolieva. Pedagogik texnologiyalar. Metodik kullanma T.: "Fan va texnologiyalar", 2011

6. Xomidova, R., & Xudayqulov, S. S. (2024, May). STEAM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TEXNOLOGIYA FANINI O'QITISH SAMARADORLIGI. In *Past and Future of Medicine: International Scientific and Practical Conference* (Vol. 5, pp. 14-16).

7. Ulukhanov, I., & Khusayinova, G. (2024). DIGITALIZED LEARNING AND ITS EFFECTIVENESS IN TECHNOLOGICAL EDUCATION. *Science and innovation*, 3(B4), 236-243.

8. Juraev, N. N., & Djuraev, A. (2019). Khudaykulov Sh. Vertical oscillationns of the working body installed on an elastic bearing support. *International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology (Indiya)*, 6(12), 12135-12138.

9. Uluxanov, I. T. X. J., & Ubaydullaev, S. Q. (2021). O'QUVCHILARNING KREATIV KOMPETENTLIKINI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI. *Scientific progress*, 2(8), 814-822.